

rustu.bozkurt@dunya.com

RÜŞTÜ BOZKURT

Sistem kapasitesi ve kapsayıcı kurumlar

Hızlı bir kalkınma yaratarak insanların refahını artırmak için işle ilgili net bilgi sahibi olmak tek başına yetmez ayrıca kaynakların etkin koordine edilmesi gerekir. Kaynak koordinasyonu dediğimizde, yeraltı ve yerüstü kaynaklar, fiziki sermaye ve insan gücü yanında "teknoloji" de algılanmıyorsa eksik bir yaklaşım olur.

Geleceği inşa etmenin bileşenleri arasında, etki derecelerine göre bir sıralama yapılsa *"entelektüel kapasite" ve "sistem kapasiteleri"* ilk sıralarda yer alır. Kapsayıcı kurumlar; düşünce sistemleri, eğitim sistemleri, teknik sistemler, finans sistemleri, ticari sistemler, hukuk sistemleri, siyasi sistemler yönetsel sistemler ve sosyal sistemler gibi giderek karmaşıklaşan ağların yarattığı olanak ve kısıtları gözlemleyen, alternatif tepki stratejileri geliştiren yapılardır. Kapsayıcı kurum diye niteleyebileceğimiz yapıdaki bir örgütlenmenin karar süreçlerinde dikkate alması gereken sistemle ilgili sorunlara çok genel bir çerçeve çizdiğimizde aşağıda irdelediğimiz konular karşımıza çıkıyor:

Düşünce Sistemleri: Genel çizgileriyle kuramları, öğretileri ve ideolojileri kapsar. Kapsayıcı iş kuramı yoksa öğrenme, öğretme, sorunlarını çözen ve değişmelere uyum sağlayan bütünsel bir düşünce sistemi de olamaz. Yaşamın bütün diğer alanlarında olduğu gibi, kapsayıcı kurumlara sahip olmak, onları geliştirmek, sürdürülebilirliğin araçları haline getirmek kuramsal yaklaşım gerektirir. Düşünce sisteminin bir başka bileşeni "öğretilere" sahip olmaktır. Geniş anlamda ele aldığımızda "ideolojiler" de düşünce ve davranışlara yön verir. Kapsayıcı kurum, paylaşımcı ve katılımcı yönetimiyle düşünce sistemini nesnelleştirmeye katkı yapar, bilgiye dayalı fikir üretimini öne çıkarır ve kaliteli fikir üretilmesinin önünü açar.

Eğitim Sistemleri: Canlıların kendilerini korumalarının ve geliştirmelerinin en etkin aracı uyum yetenekleridir. Değişim ve dönüşümlere uyum için yetenekleri geliştirecek olan temel araç da eğitim sistemidir. Herhangi bir kurum geleceğini inşa etmede bir eğitim kuramına sahip değilse, kapsayıcılık niteliği kazanamaz.

Kurum, fırsat eşitliği sağlamıyorsa, en değerli varlığı olan insan kaynağını israf eder. Okul öncesi yaşlardan üniversiteye kadar eğitim sisteminden ne beklediği netleştirilmeli. Kurumlar, plan ve projelerinde "eğitim sistemleri bağlamını" karar parametreleri arasına almalı, kapsayıcılık alanını genişletmeli, dönemsel rüzgârların etkiliyle bir uçtan ötekine salınmamalı.

Ticari Sistemler: İş yerleri ve alış veriş biçimlerini kapsar. Üretim, ulaşım ve iletişim teknolojilerinin iç bütünlüğü ticari sistemini oluşturan ağları, karşılıklı bağımlık ilişkilerini, tedarik zincirinin işleyişini, dağıtım ve lojistik etkinliklerini, satış ve pazarlama tekniklerini biçimlendirir. Ticari sistemleri yönlendiren eğilimler kavrandığında alış verişin yaşam biçimi ve yaşam tarzını nasıl etkilediği daha net anlaşılır, işler daha etkin yönetilebilir.

Çok genel çizgileriyle anlatmak gerekirse, üretimin daha sınırlı, ulaşım ve erişimin daha dar kapsamlı olduğu dönemlerde "satıcı piyasalar egemenliği" vardı. Bugün, zihni ve fiziki anlamda erişmenin kolaylaşması "alıcı piyasalar egemenliğini" öne çıkardı. Alıcı piyasaların egemenliği, örgütlü perakendede olduğu gibi

birçok ticari alanda iş yerlerinin fiziksel özelliklerini, kent içindeki konumlarını değiştirdi. Gelir yapılarının değişmesi, orta sınıfın büyümesi de tüketici değer, beklenti ve davranışlarını etkiledi. Yeni bir satın alma kültürü oluştu. Bütün bu gelişmelerle yaşam biçimleri, yaşam tarzları ve yaşam kalitesi yeniden belirlenir hale geldi.

Finansal Sistemler: Finansal araçların çeşitliliği, banka sistemi, sigorta sistemi, sermaye piyasası derinliği bütün kuruluş ve kurumları derinden etkiler. Finansal sistemlerin iş yerleri için yarattığı fırsatları tanımlamadan etkin bir gelişme yaratılamaz. Finansal sistemin kurum üzerine etkilerini net bilgilerle açıklamadan da kapsayıcı kurumdan söz edilemez.

Sistemler hem kendi iç yapılarındaki karşılıklı ilişkiler bağlamında karmaşıklaşıyor hem de sistemler arasındaki bağlantılar, bağlar ve bağımlılıklar giderek artıyor. Artan ilişkilerin yarattığı "karmaşıklığı" analiz edebilme, tek bir insanın gücünü aşacak ölçeklere ulaşıyor. Bireyin gücünü aşan durumlarda "ortak akla" olan ihtiyaç da artıyor. Böyle bir gelişme kurumların yaşam biçimi, yaşam tarzı ve yaşam zenginliklerinin belirlemesindeki rolünü de güçlendiriyor.

Bilimsel ve Teknolojik Sistemler: Kapsayıcı kurumun net bilgi sahibi olması gereken hususlardan bir diğeri de bilimsel ve teknolojik sistemdir. Bilimsel bulguların izlenmesi, teknolojik uygulamalar, ulaşım ve iletişim altyapıları, patentlerdeki gelişmeler, ihraç ürünlerinde ileri teknolojinin payı gibi bir dizi etken de kapsayıcı bir kurumun analiz etmesi, gelişmeleri yakından izlemesi ve gerekli önlemleri alması gereken sorunlar oluyor.

Hızlı bir kalkınma yaratarak insanların refahını artırmak için işle ilgili net bilgi sahibi olmak tek başına yetmez ayrıca kaynaklar etkin koordine edilmeli. Bir adım sonrasında rekabet edebilir alanlara odaklanılmalı. Kaynak koordinasyonu dediğimizde, yeraltı ve yerüstü kaynaklar, fiziki sermaye ve insan gücü yanında "teknoloji" de algılanmıyorsa eksik bir yaklaşım olur. Bu noktadan hareket edildiğinde, kapsayıcı kurumların gücünü yaratan bileşenler arasında yer alan "sistem kapasitesinin" ağırlıklı konumu daha rahat kavranabilir.

Hukuk Sistemi: Kalkınmanın çok temel araçlarından biri olan hukuk sistemi kapsamında vergi yasalarının gözden geçirilmesi, ticaret ve borç yasaları gibi özel hukuk alanlarında günün koşullarına uygun düzenlemeler yapılmalı. Fikri ve sinai mülkiyetin korunması, yurttaşlık yasasının uyumu gibi hukuk alanı da kapsayıcı kurumların ayrıntıda gözlemesi gereken konular arasında yer alıyor.

Vergi yasalarının bireysel gelişmesinin önünün açılması, ticari ihtilafların çözümünde ihtisas mahkemelerinin oluşturulması, bilirkişi kurumunun işlerliğinin sağlanması, yerel yönetim yetkilerinin düzenlenmesi ve görevlilerinin hak ve sorumluluklarını belirlenmesi, birincil ve ikincil düzenlemeler arasındaki dengelerin kurulması, eşdeğerlilik ilkesinin uygulanması, çevre koruma mevzuatının çıkarılması gibi konuların kavranması da kapsayıcı kurumların alanını genişletir.

Sosyal, Siyasi ve Kültürel Sistemler: Özgür düşünce ve anlatım özgürlüğünün kapsayıcı kurum bileşenleri arasında çok önemli bir yere sahip olduğu daha önce anlatıldı. Bu bakış açısıyla değerlendirirsek, siyasi partiler yasasının günün koşullarına uyumlu hale getirilmesi önemli bir adım... İkinci adım, seçim sistemlerinin çoğunluğun iradesini yansıtacak biçimde düzenlenmiş olması. Temsili demokrasinin işleyişi, özellikle kaynak denetim işlevi önemli bir kapsayıcı özellik. Küresel erişebilme alanın geliştirilmesi, sağlık sisteminin güven altına alınması, emeklilik sisteminin güven yaratması, meslek edinme olanaklarının sağlanması, çiftlerin ana babalık eğitiminden geçmesi, aile danışmanlık sistemlerinin işletilmesi, suçluların topluma kazandırılması, engellilerin rehabilitasyonu, çevre ve kent planlamasına katılım gibi sosyal, siyasi ve kültürel boyut kapsayıcılığın önünü açabilir veya tersine tıkama işlevi görebilir.

Yönetim Sistemleri: Otoriter yönetim, demokratik yönetim, katılımcılık, ortak irade ve ortak akla dayanan yönetim, yalın yönetim, yönetişim gibi bir dizi yönetim tekniği gündemde.

"Metot o kadar önemsizdir ki sadece esası etkiler" anlatımını bir kez daha anımsayalım. Kurum içinde bulunduğu iş çevresine uygun yönetim metotlarına sahip değilse, birikim yeteneğini istediğimiz gibi geliştiremez. Başka bir anlatımla, uygun yönetim metotları olmaksızın kaynak verimi rekabet edebilir düzeye çıkarılamaz.

Kalkınmanın çok temel araçlarından biri olan kapsayıcı kurum oluşturmanın etkin araçlarından biri de hukuk sistemidir. Hukuk sistemi kapsamında vergi yasalarının gözden geçirilmesi, ticaret ve borç yasaları gibi özel hukuk alanlarında günün koşullarına uygun düzenlemeler yapılması gerekir.